

УДК 334.722.8

Стрижеус Л.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

Мошківська Т.А., магістрант

Луцький національний технічний університет

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

У даній статті розглянуто основні переваги та недоліки корпоративного управління в Україні, представлена українська модель корпоративного управління та її елементи, запропоновано основні напрямки вдосконалення корпоративних відносин.

Ключові слова: корпоративне управління, модель корпоративного управління, акціонери, законодавча база, корпоративний секретар.

Стрижеус Л.В., Мошківська Т.А.

ON SOME ASPECTS OF CORPORATE GOVERNANCE IN UKRAINE

This article describes the advantages and disadvantages of corporate governance in Ukraine. Presented Ukrainian model of corporate governance and its elements. The measures to improve the model. The main directions of improving corporate relations in joint stock companies of the country.

Keywords: corporate management, corporate case frame, shareholders, legislative base, corporate secretary.

Стрижеус Л.В., Мошківська Т.А.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В УКРАИНЕ

В данной статье рассмотрены основные преимущества и недостатки корпоративного управления в Украине, представлена украинская модель корпоративного управления и ее элементы, предложены основные направления совершенствования корпоративных отношений.

Ключевые слова: корпоративное управление, модель корпоративного управления, акционеры, законодательная база, корпоративный секретарь.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема ефективного регулювання корпоративних відносин в Україні в сучасних умовах набула особливої актуальності. Серед проблем, пов'язаних із їх функціонуванням,

важливими є питання щодо захисту прав акціонерів та підвищення прозорості розкриття інформації в акціонерних товариствах.

Останні роки відзначилися рядом корпоративних скандалів та заявами про рейдерські атаки на українські підприємства. Суттєво не останнє місце серед причин цих негативних явищ посідає низький рівень корпоративного управління, що частково є наслідком незахищеності прав акціонерів. Такі явища не лише завдають збитків інвестиційному іміджу України на світовому ринку капіталів, а й дестабілізують економічну ситуацію всередині країни, знижуючи ефективність функціонування вітчизняних корпорацій.

У цих умовах на особливу увагу заслуговують питання підвищення інвестиційної привабливості акціонерних товариств за рахунок удосконалення нормативно-правової бази їх функціонування. Вагомим чинником, який може створити нові стимули розвитку корпоративного управління, є прийняття у 2008 році Закону України «Про акціонерні товариства».

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем системи корпоративного управління присвячена значна кількість публікацій, в яких висвітлено зарубіжний досвід становлення системи корпоративного управління, принципи корпоративного управління, характерні риси системи корпоративного управління. Однак недостатній рівень дослідження останніх тенденцій у системі корпоративного управління з врахуванням змін у законодавчій базі зумовлюють актуальність теми.

Цілі статті. Ціллю даної статті є дослідження функціонування корпоративного сектору України в сучасних умовах, визначення переваг та недоліків розвитку корпоративного сектору в ринковій економіці України, формування бачення трансформації української моделі корпоративного управління та основних напрямків її подальшого формування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Паралельно з процесом розбудови України як незалежної держави розпочався процес реорганізацій господарських товариств, діяльність яких здійснюється на засадах корпоративного управління.

Система корпоративного управління - це організаційна

модель, покликана з одного боку, регулювати взаємовідносини між менеджерами компанії та її власниками, а з іншого - узгоджувати цілі різних зацікавлених сторін, забезпечуючи таким чином ефективне функціонування компанії. Корпоративне управління передбачає розподіл прав та обов'язків між учасниками корпоративних відносин, за рахунок чого формується структура завдань щодо діяльності корпорації, способи реалізації поставлених завдань і відстежуються результати діяльності.[1]

Структурно акціонерне товариство за рівнями управління можна поділити на верхній і нижній. Верхній рівень включає в себе акціонерів - безпосередньо власників корпорації та їх представників - раду директорів. Нижній рівень – це лінійні керівники (менеджери) і трудовий колектив.

Акціонерами товариства є фізичні і юридичні особи, а також держава в особі органу, уповноваженого управляти державним майном, або територіальна громада в особі органу, уповноваженого управляти комунальним майном, які є власниками акцій товариства. Усі акції товариства є іменними. Акції товариств існують виключно в бездокументарній формі.[2]

Досвід роботи українських підприємств доводить, що на шляху ефективної співпраці всередині акціонерних товариств стоїть об'єктивний конфлікт між менеджментом підприємств та його акціонерами. Отже, розглянемо типові для українських підприємств групи акціонерів.

Перша група - держава-акціонер. У державній власності зараз закріплюються пакети акцій розміром 50 % + 1 акція та 26 % + 1 акція. Отже, держава намагається залишитися основним власником підприємств або впливати на прийняття найбільш важливих рішень. Державні частки, що є надлишком над розмірами цих пакетів, продаються приватним інвесторам[5].

Другу групу становлять акціонери-керівники підприємств, яка, на відміну від держави-акціонера, присутня зараз на всіх АТ. Головний інтерес представників цієї групи полягає у збереженні своїх посад і влади всередині акціонерного товариства. Наявність влади для багатьох керівників має набагато більше значення у порівнянні зі, скажімо, одержанням дивідендів за акціями.

До третьої групи увійшли акціонери-працівники підприємства. Її представники ставали власниками акцій “рідних” об'єктів із

декількох причин. Серед них: бажання стати співвласником АТ та отримувати дивіденди за акціями; пропаганда чи тиск керівників підприємств, які погрожували працівникам приходом зовнішнього інвестора, що може бути небезпечним для товариства; перебування на підприємстві колективу орендарів, які здійснювали оренду підприємства з правом викупу; відсутність кваліфікації для оцінки можливостей інших підприємств. Ця група практично позбавлена самостійності, що спричинено некомпетентністю та залежністю від керівництва АТ [5].

Проте, практика діяльності вітчизняних акціонерних товариств свідчить про недостатній рівень організації корпоративного управління, що призводить до зниження економічної ефективності підприємств та їхньої інвестиційної привабливості.

Основні недоліки корпоративного управління в Україні пов'язані з наступними чинниками:

- недосконалість законодавства, що регулює діяльність корпорацій;

- наявність проблем у корпоративному секторі та незахищеність прав інвесторів;

- низький рівень торговельної активності на вітчизняному ринку акцій унаслідок того, що контрольні пакети акцій належать великим власникам, які не зацікавлені в додаткових емісіях;

- нерозвиненість сектору інституційних інвесторів, зокрема відсутність інвестиційних банків, потужних інвестиційних компаній, страхових компаній зі спеціалізацією на інвестиційному страхуванні, венчурних фондів інноваційного спрямування;

- недосконалість взаємодії банків та корпоративного сектору;

- непрозорість корпоративної політики[4].

На нашу думку, найважливішим серед перелічених чинників є законодавча база, оскільки вона створює правові передумови для врегулювання інтересів різних категорій учасників: держави, великих і дрібних акціонерів, членів трудового колективу та менеджменту, населення загалом. До того ж це основний фактор, який підлягає державному регулюванню. Прийнятий Закон України «Про акціонерні товариства» детально прописує порядок створення

акціонерного товариства, проведення його ліквідації, або злиття, приєднання, поділу, перетворення, а також виділення акціонерного товариства. Детально у Законі розкриті основні вимоги до збільшення та зменшення статутного капіталу, анулювання акцій, порядок виплат дивідендів[2]. Отже, держава може виступати ініціатором поліпшення якості корпоративного управління переважно через зміни в законодавчому полі.

Українська модель корпоративного управління перебуває у стадії формування і є змінною конструкцією, в якій представлено елементи різних моделей. Ідеться, зокрема: про відносно розпорошену власність, низьколіквідний ринок цінних паперів, нерозвинена фондова інфраструктура, що є ознаками інсайдерської моделі. Тенденції до зростання концентрації власності, впровадження схем перехресного володіння акціями та формування складних корпоративних структур різного типу притаманні аутсайдерським моделям (рис. 1).

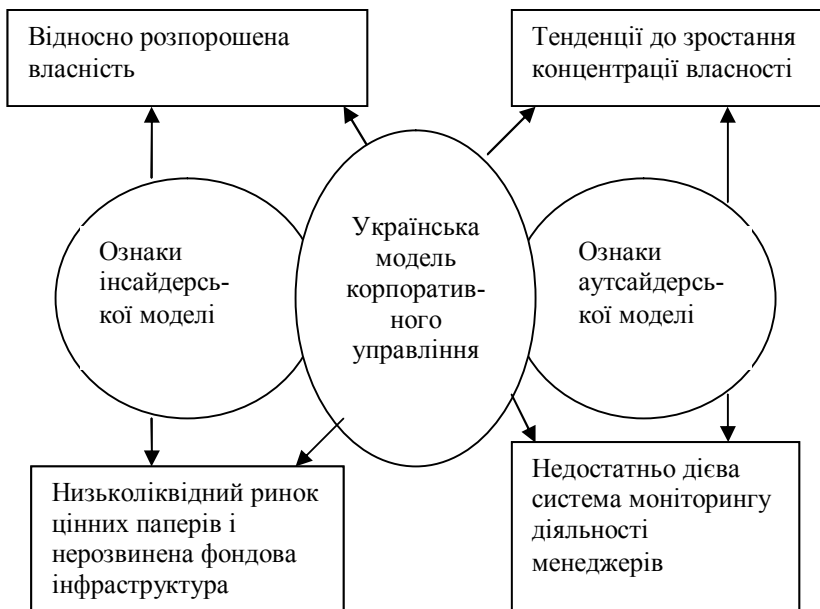

Рис. 1. Основні риси української моделі корпоративного управління [6]

Українська модель корпоративного управління є комбінованим варіантом англо-американської та німецької моделей, що цілком закономірно, зважаючи на складне становлення акціонерних товариств в Україні. Основними акціонерами функціонуючих структур є держава, банки, керівництво підприємства та його працівники. Головним джерело фінансування - це банки, що більш притаманно для німецької моделі. Незаперечним залишається недостатня увага дрібним акціонерам.

Окреслені проблеми корпоративного управління в Україні потребують невідкладного розв'язання, тому введення в дію нових законодавчих актів, які ефективніше регулювали би питання захисту прав інвесторів у акціонерних товариствах і передбачали заходи із протидії рейдерським захопленням, було б дуже доречним. Необхідно приділяти більше уваги розробці практичних рекомендацій щодо поліпшення функціонування корпорацій в Україні, зокрема внесення відповідних змін у нормативно-правове поле держави, які сприятимуть підвищенню економічної ефективності функціонування вітчизняних акціонерних товариств і формуванню позитивного інвестиційного іміджу України серед іноземних інвесторів.

Також для підвищення якості взаємовідносин між акціонерами і менеджерами акціонерного товариства, ми пропонуємо введення в структуру управління компанією корпоративного секретаря, який у більшості країн світу є ключовим посадовцем. В Україні він повинен виконувати такі функції:

- сприяти координації роботи усіх органів управління акціонерного товариства, обміну інформацією між цими органами і акціонерами;

- готувати проекти корпоративних документів;

- вирішувати інші юридичні та організаційні питання, пов'язані з корпоративним управлінням в акціонерних товариствах.

Таким чином, аналіз особливостей становлення моделі корпоративного управління України свідчить про необхідність наступних заходів щодо удосконалення моделі корпоративного управління:

- формування сильного та стабільного приватного сектора;

- сприяння забезпеченню прав акціонерів, здатних брати активну участь у розвитку підприємств;

- удосконалювати нормативно-правові механізми щодо захисту прав дрібних власників акцій;

- забезпечення як прийняття законів щодо корпоративного управління;

- підвищувати роль наглядових рад у процесах стратегічного планування;

- розробка шляхів розвитку та удосконалювання моделі корпоративного управління на основі впровадження елементів демократизації - участь працівників в управлінні, у власності та в розподілі прибутків;

- підвищення загальної, правової і політичної культури всіх суб'єктів корпоративного управління тощо.

Основними фактори, що обумовлюють необхідність запровадження в Україні ефективного корпоративного управління на нашу думку є:

- приєднання до міжнародного економічного співтовариства;

- підвищення міжнародного авторитету держави;

- покращання інвестиційного клімату;

- ефективне використання корпоративних прав держави;

- наповнення державного бюджету;

- забезпечення належної стабільності роботи товариств в стратегічно важливих для держави секторах економіки;

- вирішення проблеми зайнятості;

- захист прав більшості громадян України, які стали акціонерами в процесі приватизації.

Висновки. Загалом можна констатувати, що, порівняно із європейською, англо-американською та японською системами корпоративного управління, в Україні не забезпечено достатньої прозорості діяльності акціонерного товариства і треба прагнути до значно ширшого доступу акціонерів і громадськості до інформації про діяльність підприємств, що не дають можливість прояву тінізації та корупції.

Сформована система корпоративного управління в Україні особливо в сучасних умовах потребує значного доопрацювання та вдосконалення. Пріоритетним напрямом розвитку цієї системи має

бути обов'язкове запровадження загальноприйнятих та національних принципів корпоративного управління у практичну діяльність акціонерних товариств; удосконалення системи обліку прав власності на цінні папери; удосконалення порядку виплати дивідендів; внесення змін до системи оподаткування операцій з купівлі-продажу цінних паперів на фондовому ринку. Також необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат в країні, відновити довіру до цінних паперів вітчизняних підприємств, позбутися подвійної бухгалтерії та не допускати захоплення контрольного пакета акцій одним акціонером.

В цілому рівень розвитку корпоративного управління в Україні визначався і визначатиметься надалі як рівнем розвитку корпоративного законодавства та і рівнем розвитку корпоративної культури.

1. Буряк П. Ю., Татарин Н. Б. Корпоративне управління: особливості розвитку в Україні // *Фінанси підприємств.* - №6. – 2006. – С. 114-120.

2. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. №514-VI.

3. Ілюхін, О.О. Про головний мотив розвитку корпорацій / О.О. Ілюхін // *Вісник економічної науки України* – 2009. – №1(15) – С. 82-84.

4. Концепція Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні [Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 № 976-р.

5. Румянцев С.А. Українська модель корпоративного управління: становлення та розвиток. - К.: Т-во „Знання”, КОО, 2003. - 149 с.

6. Уманців, Ю.М. Формування української моделі корпоративного управління / Ю.М. Уманців // *Економіка. Фінанси. Право.* – 2010. – № 3. – С. 10-13.